

براهوئی خلقی شاعری ٹی سہدارتاشیراک۔

غلام حیدر ناز ابا بکی ☆

شیر شاہوانی ☆☆

Abstract:

This research article has two main objectives, firstly it shows the economically importance of livestock, in Balochistan. It was the only medium of regional economy in past of nomadic life of our forefather. This was used as export and import from one place to another. The word "Bahgea" reflects the richest family or personality in the earliest society. Live stock was the unique way to promote market. Secondly the core objective of this article is to recall that portion of Brahui folk lore, where the animal, mammal were main subject of Brahui khalki poetry. This research article would be source of fundamental information about live stock especially about Goats. The "Shohan" or poets make classification between their Goats through preserving their colures in Brahui folk lore. This article has adopted descriptive and comparative approach.

* ریسرچ اسکالرشعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

** چیئر مین شعبہ براہوئی، جامعہ بلوچستان کوئٹہ۔

براہوئی خلقی شاعری پہوالی زندان راجی پہلو تے بھاز گچین وڑاٹ درشان کرینے۔ پہوالی زندان سچا انگارنگ اونا خلقی شاعری ٹی دو بریک۔ اندا سوب ئے کے خلقی شاعری اینو اسکا براہوئی ادب ناڈی ئے۔ پہوالی زندان ج نابود بیرشت اوتول بش ئے بھاز گچین وڑاٹ درشان کیک۔ ہراڑان ننے خلقی شاعری نامروار یک دو بریرہ۔ پہوالی زندگی سہدار تے بھاز بھلواہمیت کس مسونے۔ اوقتا زندان چندی کاریم و باریمیک سہدار تیا مسونو۔ اوقتیان تینا زندکن آسرائی ناگڑا جوڑ کرینو۔ زندنا سختی و سوری تیکن اوقتیان کمک ہلکونو۔ جاگہ کس سہدار تیا اوقتا گزران مسونے۔ جاگہ کس سہدار تے کھرا وڑاٹ شوانی آن تینا زندان گزران ئے کرینو۔ ہندا وڑاٹ مد و موسم ٹی چک آتا ہم احساس آتے درشان کرینو۔ جاگہ کس اگہ اوفتے ن مش وتلار تے ٹی تدیفوئی مسونے۔ تو تینا سہدار تار کھ وچیت کن نن درست سنبھال ٹی مسونو۔ اوفتے ایز اس رسینگانے تو تینٹ سہدار تا کاٹم آسلوک مسونو۔ اوفتے مشی بے و بوج تیاٹ درمان کرینو۔ اگہ سہدار تے ویل کس مسونے تو اوقتا خیال داری ئے کرینو۔ ہندن ہمپ و بٹ ٹی ہم سہدار تیاں کمک ہلکونو۔ ہندا سوب ئے کے پہوالی زندگی سہدار تے بھاز دوست تخنگانے۔ ہرا تیا ننے چندی شیراک خلقی شاعری ناڈی ٹی دو بریرہ۔

پہوالی زندگی سہدارک

پہوال آ مخلوق ناگزران اوقتا سہدار تا زیا مسونے۔ اوقتا سہدارک ہرائی ہیج و میل و ہیٹ او ایلو چنکا سہدارک ہرا تیاں اوقتا گزران مسونے۔ اینو ہم چندی خراسان نا علاقہ عاتیتی پہوال آ مخلوق نا گزران نازریعہ مالدار ی ئے۔ اوقتا مالدار ی اوقتا کل آن بھلا کھٹیا ناز راع ئے۔ ولے اوقتا تینا گچین آسہدار تیکن ہم گچین پن تھانو ہرا فقا چندی خصوصیات آک مسونو۔ گڑاس سہدارک پال ٹی زیات مسونو اوفتے بیرہ پال کن استعمال کنگانے۔ چندی گڑاس سہدارک سوٹی زیات پزور مسونو۔ اوفتے بیرہ سوکن استعمال کنگانے، داکان بیدس گڑاس سہدارک چربی ٹی زیات مسونو۔ اوفتے لاندکن استعمال کنگانے۔ ہندا تینا ضرورت نا وخت آہمو سہدار تے ہم قربان کریرہ۔ اوفتے حلال کنگ آن گڈ تینا سیل ناسخ انگا تھوو گور پیچ کن استعمال کریرہ۔ یا چربی والا سہدار تے تینا سیل ناسخ ناسخ تیکن استعمال

کریرہ۔ ہندن اوفنا زندنا ضرورت آک ہندا افتیان پورومسنو۔ ہندا سوب نئے کے سہدارتے تینا ساہ
ان زیات سرپند مسونو اوفنا سوب آن ہمپ وبٹ کرینو۔ ہرا علاقہ غاتیبی خروسی مسونے ہمو علاقہ غاتے
تین کن اوتینا سہدارتیکن گچین سرپند مریسہ چندی سال آتے ہم ہموڑے تدیفنو۔ ہندن تینا سہدارتیکن
گڑاس شیرتیبی اوفنا قسم آتے ہم پارینو۔

کنا پڑی آ ہیٹ
کنا کتل آ ہیٹ
کنا گہر مل آ ہیٹ
کنا گہر مل آ ہیٹ کل آن پزورے
پال ٹی کل آن اوزورے

نرینہ غاک تینا صاحب نا پار بزلگے شیوان کن گڑگیس آتیاں کتے سا۔ اے اے کریسہ تینا سرٹنی
اوفتے ہو ہویا ارار کریسہ بزلگے دیک۔ ولے نیاڑیک تینا زندنا روزگار تون اوارتینا ارا ناغلہ ننگ
نئے نسل ٹی شروع کیک۔

صحب نا اے کرے بزلگے
زیب جان بیٹ کرے نسلے
سہدارتے ٹی پال تروکا ہمو سہدارک۔ ہراتے چنا و بھلاک تینا چاہ او سورنگا پال کن استعمال کریرہ۔
اوفتے ایلو سہدارتیاں دا زیات گچین اسر۔ ائتکہ اوفنا او چنا تا ضرورت آک ہندا افتیان پورو کنگانے۔

کنا کیر گنگ آ میل
کنا جغر گوش آ میل
کنا جغر گوش آ میل پزورے
پال ٹی او کل آ زورے
کنا کوکگا میل

کننا مونگا میل
کننا بور نگا میل
کننا بورنگا میل پزورے

کننا بور بوزآ میل
کننا سہ بوزآ میل
کننا چنڈی آ میل
کننا چنڈی آ میل پزورے

کننا نیل انگا ہیٹ
کننا مورک آ ہیٹ
کننا کری آ ہیٹ
کننا کری آ ہیٹ پزورے

کننا خف تڑا ہیٹ
کننا خیسن آ ہیٹ
کننا خرغول آ ہیٹ
کننا پاول آ ہیٹ
کننا پاول آ ہیٹ پزورے

کننا بی آ ہیٹ
کننا ملک آ ہیٹ

کنا گہر ملک آہیٹ
 کنا گہر ملک آہیٹ
 کنا گہر ملک آہیٹ پزورے

کنا کیر گنگا میل
 کناسہ گوش آ میل
 کنا کری آ میل
 کنا کری آ میل پزورے

کنا چوچنگ آ میل
 کنا جگر گوش آ میل
 کنا بڈی آ میل
 کنا بڈی آ میل پزورے

کنا چوچ مزواک آ میل
 کنا قنبر آ میل
 کنا لا نبی ء میل

کنا لا نبی آ میل پزورے (1)

داکان بیدس گڑاس میل ہراتے او فک پال کن استعمال کریہ۔ او فقا ہم نسل اسر ہوتے پال
 کن سنجالارہ۔ پہوال آ مخلوق سہد ارتا چا سندراری ٹی بھاز مہارت تخارہ۔ او فتنے دا ہم سمانما کہ ہراسہ
 میل زیات پال ایتک۔ راج ٹی راجی زندنا ہرا پہلو مرے او ٹی مہرنا درشانی بھاز زیات مریک۔ او فقا مہر
 ک راجی زند ٹی ہم بھاز مسونے او فک کل آن زیات تینا مہروان آتے قدر تسونو۔ ولے رسم و دو دواک

بندغ آتے بھاز بندی کرینو۔ او فک تینا مہر تادرشانی نازبان شیرے سر پند مسونو۔ اوقا مہرا یڑھ
وایلی سیال و سیالی، لمہ و باوہ ہی نامسنو، بلکن اینو اسکان ہم ہر جاسلوک ء۔

بسوٹ ای خلق تہ ہمپنے

خناٹ زیبا ناہنکینے

میل تون اوار ہیٹ تے ٹی ہم چندی قسم آک ہریر۔ اوفنے ہم تینا پال کن تورہ۔ داکان
بیدس چندی ہیٹ تیٹی خرغول پاول خین اوخف تڑانگا ہیٹ آک اسرہ۔ ہندن گڑاس پین ہیٹ او
ہرافتا ہم تعلقداری ہندا سہد ارتیان ارے۔ میل تیٹی گڑاس کیر گنگا گوش تون اوار کری آمیل اک ہم
پال نابابت ٹی گچین سر پند کنگانو۔ مش ٹی مروکا میل تا ہم قسم اک اریا و قہٹی گڑاس دو اڑاٹ اری۔
خدا جان نادا حکمت ءے کہ او ہر لمہ ناسٹ ٹی اسہ مہرئس تینا اولاد کن شاعانے۔ ہندن چک سہد ارس
ارے۔ ولے اودے ہم لمئی مہر تینا اولاد کن سہکیفک۔ اینو چک ہم تینا ناچوری کن پسکلک۔

چیکوئس جوڑانن چیکونا چیتارہ

مادہ ءے دے خدا چوری تا تہ پیتارہ

مادہ ءے دے خدا سامبوہ چوری ءے

چوری تہ بھلن مس لایانے سوری ءے

بڑزائی شار سے پن تہ پائے سورہ درو

مادی ءے دے خدا چوری تے تہ تولہ درو (2)

چک ناچوریک تینا گدام ٹی تینا لمہ ءے تو ار کر یسہ اوقا تو ار ناچیتارہ۔ لمہ ءے بے قرار کیک۔
چوری ءے خدا جان لمہ نازمہ ٹی خلکو نے کہ اودے ہم دانہ تر یسہ بھلن کے۔ ولے لمہ تینا مہرے
ہراڑے گیرام کیک۔ اونا خیال ٹی تینا چننا پلبیسکارہ مریک۔ اودے خلیس مریک کہ نوا کنا چوری تے
تولہ یابانس ئس درو ءے اوقا خیال داری ٹی بھاز مر بال کپک۔ جمعہ خان اوڈتا تین پین پتین صلاح

کریر کن اینو خو گڑ اس سہد ارسندھ آن ہلینہ۔ اونفے داڑے بہا کینہ تو گڑ اس اوفا شاہی پیسہ کس نے
دو بریک۔ اوفا صلاح بسس تو او فک سندھ آسون کریر۔

جمہ وڈ اتا کریر ہول کس
تینون کریر پکا او قول کس
داکان ہنارا او اوار سندھ آ
سر مسر لاڑکانہ ناجند آ
رڈ اتے خنارا ژان ساچ
اوتا تسر ڈھا ڈرٹی جاچ
ڈھا ڈراسہ وخت آن شوم
رڈ اتے کرے تیل وتوم
میو دار نا بائی اللہ اللہ
تس تا برف گوریچ دشت ٹی ولا
رڈ اتے خاخر آ توریر
چچڑاک تا شور کہ کریر
کریر رڈ اتے خن تیان کور
سلیتو ای کن تہ اسہ سور
رڈاک زڑخونا بند آتیا
ہبو ڈھونڈ آتا گند آتیا
رڈ ات اے کے ہلکونو مستائی
رڈ اتے آن ملیتو تا شاہی (3)

او فک اور سندھ ٹی لاڑکانہ عا سر مسر۔ تینا خلق ان روانی ان پداو فک تینا منزل ے سر مسر۔
 لاڑکانہ ٹی او فک رڈ آتے ہڑان بہا کر یسہ او فقیان گڑ اس سور ہلکر۔ ولے او فتنے ہندا اڑ زانی کبین
 تما۔ ڈھا ڈر ٹی رڈ آتے ہمو شوم اک تیل و توم کر یسر۔ ہرا تیان او فقا پڑا غا تیاں ہچو چھڑ کس خنکو۔
 جمعہ خان وڈتا ہموکان تینا سہدارتے کوتل کر یسہ خراسان ناپارہ غاروان مسر۔ ولے او فتنے گور پچ کس
 دشت ٹی گیر کرے۔ او فک تینا سہدارتے تون دشت ٹی اسہ ہندسیہ ہڈ ہلکر۔ او فقا سہدارک ہم تیخ آن بھاز
 گونجرینگا سر۔ او فقیان اسہ خا کس کریر۔ خا خرا آن رڈ اک بد دریر او فقا سہدارتا خن تیٹی کنگرا او فتنے خن
 تیان کور کریر۔ او فقا بدن ے ہم بھاز عزاب کریر۔ او فقا سہدارک ہموڑے اسٹ اسٹ آکسہ اینار
 ۔ ولے او فتنے تینا واپاری آ بھاز ارمان بس۔ جمعہ وڈتا نا واپاری او فتنے بھاز کبین تما۔ او فک تینٹ
 واپس تینا خلق کن روان مسر۔

او فک تامونا بروکاک او فقاں جوان کٹ نامستانی ہلکرہ۔ ولے او فک تینا واپاری ٹی ہچو کھٹیا کس خنور۔
 خرما میل وہیٹ تا کل آن بھلا دشمن ے۔ اودے ہرا وخت کہ موقع کس دو برے۔ تو او تینا جہلو ے
 یک۔ خرمانانن ناشکار کل ے سہدارتے فریشان کیک۔ ہندن خرما اسہ وار میل تینا تینا جہلو ے کر یسہ
 بس۔ میل تینا اسہ جھنڈ ٹی سلوک اسر۔ ناگمان اسہ پارہ غان خرما بیڑ بے او جھنڈ ے چیر یسہ میل ناپارہ غا
 مون کرے۔ شوان تینا دے ناپند خلنگ آن بھاز دم درینگا سس اوڑکن پال تے سور کریر۔ پال تا سور
 منگ تیخ نا علامت مر یک۔ خرما واڑھ ٹی بورنگا سور ے تینا دندا تیٹی ہلیسہ اودے ڈور کن روان مس۔
 شوان تینا تیخ ٹی بے سہا تمانے۔

رڈ اک او تیری نادامان اٹ

داسہ خیر مس بسرامان اٹ۔

خرمل بسونے بیڑان بیڑ

کتوتہ خدا داندان شمیڑ

گودی نسخل ے گیر یفے

خرمل چنڈل ے چیر یفے

گودی غلہ غاتے شپانے
 خرمل واڑھ ٹی جپانے
 گودی پال تے سور کرے
 خواجہ عنخن تیا نکور کرے
 ابوئے بورو آ سور کے
 خرمل درے تہ ڈور کے
 کرے ٹی خرمل تمانے
 ماشوبے سماخا چانے
 گودی ایڑکے پورانے
 ماشوخر ملے کورانے (4)

ایڑھ نامہرتینا ایلم کن بھاز مریک۔ اوتینا ایلم نے ہم ایلو تیان بار ہر گڑاغا سوار کنگ کن امیت وار
 مریک۔ تینا ایلم نے جی سردار ناپنٹ تو اریک۔ اودے جو انکا لفظ تے ٹی یات کیک۔ اینوسردار ناچنا
 مرے اوہم ماخول مریک۔ اودے ہم جو ان گچین تگنگ۔ ایلم نے تینا ایلو تیان بار ہر سہدار تا سوار
 دوست بریک۔ ہلی ناسواری کل ان گچین مریک۔ ولے لوک ناسواری ناچس جتا مریک۔ اودے ہم دا
 ناسواری دوست بریک۔

ایلم جان سوار اے ٹم ٹم آ
 اے ندرٹ سوار مہنی جی سردار
 سردار ناچنا ماخول اے
 اے ندرٹ نازینک جی سردار
 ایلم سوار مہلی آ
 اے ندرٹ نازینک جی سردار

ایلم جان سوارمہ نی لوک اے

اے ندرات نازیک جی سردار (5)

ہر گڑانا تینا اسہ طریقہ کس مریک۔ ہنداسہد ارتے ٹی دوشہ ہم چندی گڑا تیان بددیک
 اودے خارتی انگ کن مرلو والاتینا مرلوئے تیزیک۔ اودوشہ بے بد بریسہ تینا پڑے ڈنگ کن بڑز
 کیک۔ دوشہ نازہران گڑا اس اودہ مریرہ۔ اودے اودہ ٹی بند کر یسہ بلنگ ناکوشست کریرہ۔ جوگی اودوشہ
 ناسہ وخت سیان اسٹ ایلوتون لکپک۔ دوشہ جوگی ے خنگ تون اوناتوارے بنگ تون خارتی
 بریک۔ دوشہ غاتینی ہم چندی وڑنا قسم آک مریرہ ہر تینی کل آن زیات خطرناک سیامارمیک اولنڈی
 ہم تینا حداسکان یلہ کپک۔ چندی پیر آتادروئی دوشہ ے اتنگ۔ اودے ہندادرونیک باز بدی آن
 مریرہ۔ سفر ٹی جنگل و بیابانک بریرہ۔ ولے پہوال مخلوق تینا سفر ٹی تین تون ہمو پخیر نا اودہ یا خردہ تے
 ارفیرہ تاکہ دوشہ غاک نامان اوفنے نخسان رسینفس۔ ہمو خردہ غاک ہمو بندغ نا حفاظت ے کیرہ
 ۔ دوشہ تون اودہ غاتا سوب آن پخیر اک اوفنے خلقت نامونا گوازی امیرہ۔ دوشہ نا گوازی مخلوق ٹی
 بھاز گچین کنگ۔ پخیر تینا دم دروئی ناسوب آن استین کانسک تینا ڈیرہ ے شاعک اودے پچو خلیس کس
 مفک۔ دوشہ غاک اودے اودہ غاتا سوب آن پچو سخان اس رسینفس۔ ہنداسوب ان ہر پخیر تین تون
 خردہ دیک۔

دوشہ مرلو آ بس لوڈی

کشانے پڑے نم کوڈی

دوشہ ڈنگ کتس پائے سٹ

ماندری نادم ٹی ادے گٹ

جوگی نا جاگہ چا جنگل اے

دوشہ توار فینے انگل اے

سیاہ مار جوش کرینے کنڈی آ

رب رکھس دوشہ غان لنڈی آ

ہر جاگہ دا پختیر گوئی اے
 دوشہ نے پیرنا دروئی اے
 کانن جنگل و دامان آن
 اللدر کھس موننگا سیاہ ماراناے
 دوشہ نا ہر جاگہ بازی اے
 پختیر ہر نے دوشہ تو گوازی اے
 پختیر تینا جاڑنا پانک
 ہر جاگہ کانک ڈاراشانک (6)

دوشہ ناتینا اسہ اودہ کس مریک۔ ولے جوگی تینا روزی کن دوشہ غاتون واگ کیک۔ دوشہ
 غاتے دم کر یہ اوفتے بندی کنگ جوگی ناہنر مریک۔ اینواگہ جوگی دوشہ تون مقابلہ کیک تو اونا داہنر
 مندی نے کہ خردا اودہ اودے حفاظت کیرہ۔ دوشہ مرلونا باز پروانہ مریک۔ اودے ہندا خدر دوست
 بریک کہ تینے بے سد کیک۔ اخدر روز ہری اود دوشہ کس مرے۔ اودے تینا بے خدی ٹی ہج سہاتمک۔
 دوشہ ناہرا کہ سزے اودے بتنگ ان دوشہ واگ کیک۔ جوگی مش او جبل تے ٹی دوشہ ہلنگ کن کانک
 ۔ چندی دوشہ غاک باز غصہ والا مریرہ۔ ولے اوفتارنڈا دے اون تے اسٹ کر یہ جوگی خوار مریک
 ۔ اگہ دوشہ غصہ ٹی برے تو تینا پڑے کشک۔ جوگی دوشہ نے خنک تو اونا خواری اونا است ان کانک۔
 ہمودوشہ نے ہلنگ کن مرلوعے پین زیات کیک۔ تاکہ دوشہ نالار کم مرے۔ اودے ہلنگ کے۔
 دوشہ نے جوگی تینا مرلوٹی اونا کونڈا ان کشک۔ ولے اودے ہلنگ کن ہم دم نا ضرورت مریک۔ بیدس
 دم آن دوشہ جوگی نے نسخان رسیفک۔ دوشہ نے جاگہ کس دم کریرہ۔ اوجاگہ اودے دروئی ایترہ۔ تاکہ
 دوشہ جوگی مرے یا پین بندغ اس۔ اودے نسخان رسیفپ۔ اگہ دوشہ تون زبردستی کننگا تو ہمودوشہ تینا
 لارٹی کسے ہم نسخان رسہفنگ کیک۔

جوگی مرلوئے خلکو نے
 دوشہئے چم تی ہلکو نے
 جوگی مش تے ٹی رلانے
 خواری تے او بازجلانے
 سیاہ مار پڑے کشانے
 جوگی خلیس آن ہلشانے
 ماندری بسونے شمٹی
 دوشہئے ہلکو نے دم ٹی (7)

شوان تینا کھرے شیوان کن سہدار تے ہم نازفیسہ کانسک۔ اودے ہم تینا کھرتون باز نیک
 نیقی مریک۔ صحب ناپار شوان کھرے خوافنگ کن مش تا پارہ غاسر الیک۔ اوڑتوں اونا توشہ وکلی اوار
 مریک۔ شوان تینا کھرتون آگہ مرکائے۔ تو اودے تینا دے نن نا توشہ تون اوار سر ہلو ہی مریک۔ تینا
 ضرورت ناگڑا تے لوک یا بیش آسیا باریم کرو ہی مریک۔ ہندن جاگہ کس اودے نن ہم تدیفو ہی
 مریک۔ کھرے شیوان کنگ کن مش ٹی چندی بے بوچ آک مریرہ۔ دا بے بوچ تیٹی کھرنا
 گزارن مریک۔ ہندا سوب آن شوان کوشست کیک۔ کہ اوتینا کھرے ہمو پارہ غادے۔ اونا کھر سیر
 پڈ مرے۔ ہراوخت آ کہ شوان تینا کھرے خلق ناپارہ غاسر کیک تو خلق نا مخلوق تینا سہدار تے کھرتیان
 جتا کر یسہ اودنا مونا بش مریرہ۔

کھرے ای ڈریفیٹ ایسوں ناکڈا
 کلی و توشہ اس کنا بڈ
 کھرے ای ہڑساٹ مش تا توک آ
 باریم تخو کے پہنا لوک آ
 مالے ای لایاٹ مش نازی آ

خیرات مریوای زینا ناجی آ
 کھرے ای ہیسوٹ خلق ٹی ڈوھا
 لاڈی بش مس پائے کنا موہا۔ (8)

شوان تینا دے نا خواری تیان تینا مال ے شیوان کر سہ پدارانا پارہ غارا ہی مریک۔ ولے
 خرما مدام اونا مال ٹی تمیمیہ اودے بھاز عزاب کیک۔ اسہ دے کس شوان خرمانا تاڑ ٹی مریک۔ شوان نا
 چندی سورود غرتے اوچٹ کر یس۔ شام ناپار شوان خرمانا تاڑ ٹی تولوک مریک۔ خرما ہمو د غرتا ہیل آ
 نن ٹی سحورتا وخت آ پدا سور تیکن بریک۔ شوان ر غدارے تینا جوڑ کرے۔ اوخر مائے خلک۔ اودے ہمو
 سورک ہشاسر ہراتے اوکنگوس۔ خرما تینا اڑدے نا ایلہ۔ سورود غرکن بسوس ولے اودے انت سما
 کس کہ تینا مرگ کن بسونے۔ خرما ے دک آک ہلکوسر اوتما پہلو آ۔ تینا سرینگ کن ہم محتاج
 مسوس۔ شوان ے اونا دغرک وسورک ہشاسر خرما کن اسہ جوانوں چٹ کس گفے اونا نت آتے
 ہمو چٹ ٹی بھاز سخت تھے۔ شوان ناست آ بھاز شوالاس۔ تینا وس ٹی اوڑان تینا دغر وسورتا بدلہ ہلک۔

شوان مالے تینا شیوان درے
 ہیل گیر اخر ما سحورا برے
 خلک تہ ر غدارے یک تل کرے
 کرما کہ زیات تل ول کرے
 او جوان کنگس سورود غرتے
 ر غدار کشا اونا پف جغر تے
 گرو کا ک خلکر پارہ جہلو آ
 خرما کہ لیٹا تما پہلو آ
 چٹ کس شوان جوانو گونے

چکا خرمانا نٹ تے تھے
شوان ہر دستار آن ریڑس
خرما کہ تمباہ تہ شیرس (9)

راج ٹی چندری خلقی شیر آک تفو کو ہرائی سہد ارتا شیر تیتون اوار چکا تا ہم شیر آک اوار
ہندن ککو راج ٹی اسہ گچین چک نُس سر پند کنگ - ہر ادے ارا تیبی بختا و سر پند مریر - گڑ اس مخلوق
اینو ہم اودے اراتے ٹی سنبھا لک - سکوئے شکار کنگ نا اسہ گچین طریقہ نُس مریک - ہرائی مخلوق شکار
کن بڑزنگامش تیبی سکو نا شکار کن کارہ - ولے دا چک سخور نا وخت آتینا ایلو جوڑی تو مر تو لوک توار
خلیک - ولے شکاری اسہ مادہ سکو نُس ہموڑے تنک - ہراڑے کہ سکو نا ہند مریک - ولے ہموڑے
اسہ دام نُس ہم جوڑ کیرہ ہندا دام ٹی سکوئے شکار کیرہ - ولے وخت نُس کہ مش تیبی بانز آک ہم مریرہ -
ہمو سکو نا دام ٹی اگہ مانز نُس پھاسینگا تو دام نُس ہم چٹ کیک - سیسو ہم ہمو چک نُس ہرانا سو بھاز شونق
ٹی کنگ - دانا شکار نا ہم چندری وڑ آک مریرہ - جاگہ نُس سیسو تے دام ٹی بلیرہ - او جاگہ نُس سیسو تے
تو فک ٹی خلیہ - دا فتا خنگ کن ہندو تو فک استعمال کیرہ - ہرائی چہ زیات مرے - سیسو انبار بارو
ہم ہمو چک نُس ہرانا شکار کنگ آن اونا سو بھاز گچین لگک - اودے ہم ننا خلقی مخلوق بھاز گچین
کرینو - اونا شکار کن ہم مخلوق ن تیبی مش تیا سخور نا وخت جال یادام تفیہ - اونفے جاگہ نُس تو فک ٹی ہم
شکار کیرہ - کلڑ ہمو چک نُس ہرانا نصیب بال کنگ اف - دا چک تینا بال کن محتاج نُس -

سکو سکوے گڑ دانے

شعرس ای پاوہ دڑ دانے

زیب جان نی ہمپہ شام ٹی

سکو پھاسینگا دام ٹی

دا شعرے پاوہ عشق آن نے

بانزس دام تے کشکانے

زیب جان ناڈس اے حب ٹی
سیسو تمانے ڈب ٹی
زیب جان بسن ناشارٹی
باڑوک لگا نو جارٹی
چوٹولی خف تورک شعرانے
ککڑبال کہ حیرانے (10)

بچ ہمسہد ارے ہر ادے ننا خلقی پہوال اک تینا ہمپ و بٹ کن بھاز زیات استعمال کریںو۔
ہرانا کل آن بھلا سوب ہندا دے کہ بچ ہمپ و بٹ ان بیدس داسہد ارے دیر پرکننگ۔ او مران پاٹ
کن ہم استعمال کریںو۔ ہندا سوب ان خلقی شاعری ٹی بچ ناشیراک بھاز دو بریرہ۔ چندی جاگہ غاتا
بچ آجوان تے ہم باریم کریںو۔ ہندن توشہ سہ سفر ٹی باریم بچ آتیا کریںو۔ بچ ہمسہد ارے ٹی
بریک۔ ہرا کہ تینا خواجہ ناباریم تے تینا خوشی ٹی دیک او سفر ٹی منہ دے اسکان بے خوراک ان
سفریک۔ بچ پہوال نا اولاخ مریک۔ ہندا سوب آن خلقی نیاڑیک اورکن ٹنگ اورکنین آدسک نا
پھل جوڑ کریسہ اونا گوڈ آتیا تھیہ۔ اونا جلے ہم زیبا و کشیدہ کیرہ۔ جاگہ کس اونا رخت ٹی ہم پھل
خلیرہ۔

بچے ہتہ بہ
نرومب کہ کانہ
بچ نا رختے
لاب نا وختے
بچ نا جلے
بندوگ نا پھلے
بچ نا مہارے

زیبل ناشارے
بچے نی ہش کہ
استے نی خوش کہ (11)

داکان بیدس پہوال بچ آتے ہراوخت آ کہ ہمپ کن سنج کیرہ۔ اوفا قطار آ بچ اک اسہ جتاء آھنگ کس
پیش کیرہ۔ اوفا صاحب نہارٹی بچ آتے قطار کریرہ۔ اوفتیا تینا سفرنا توشہ وکلی تے ٹنگیہ دن پارہ۔ سفرنا
دا آھنگ ٹی اسہ جتاء مدارہ کس دو بریک کہ بچ آتیا پہوال تینا توشہ وکلی تے ٹنگ۔ اوپڈی تے شوان تینا
کھر آتون اورمستی بولان ٹی روان مریک۔ بچ تینا مرضی ٹی مدان مدان آکانک۔ پدان شوان نا
سہدارک تالان بریرہ کارہ۔ بچ نارخت نے پھل ولا ڈو کریرہ اوٹی چندی وڑناسکہ غاتے خلسہ اودے
زیبا جوڑ کریرہ۔ تینا سفرکن شتی تیار کریرہ او صاحب نا نہاری سفرکن مستی کارہ۔ ہراہندا مست رہیگا رہ۔
ہموخلق ہندن خنکا کہ داڑے کس ہم مست رہینگنے۔ بندغ نا آبادی تون علاقہ غاک ہم آباد خگیرہ۔
اگہ سہدارک ہموپٹ تے ٹی گدر بیکر تو اوفا ہم نشانک سلرہ۔ ہندن ہراجا گہ غاتیا خلق اک بٹے سر
ہمو علاقہ غاک پدان بیرہ نشانک ڈس ایترہ۔

بچ آ ناما بل ہمپوک ہلکونے بولانے
شوان کلی توشہ تو کھر پڈٹ تالانے
سکہ غاک درنجوک آ بچ آ ناما بل آن
درست کیرہ زیبا، بھاز مراومزل آن
شتی کس بسینے صاحب نا نہاری
مش مسک دا اشارہ ہمنے سہاری
دشتو پا ملک کسے پٹ و بیابان اے
لیلی پھل چنکو سے مش ہیٹ گدان اے (12)

شوان تینا خواری تاسوب آن تینا کھرے داخدر سائمبک۔ کہ کھرٹی اودے چھو لاغری کس دو
 بفق۔ دا کھرنا سیر پڈی شوان ناسوب آن مریک۔ کہ کھرے اوہر کنڈا آشیوان کن دیک۔ ہر مش تیا
 شیوان کن دیک۔ ہندن اودے ہر واراسہ پارہ غادیک تاکہ او فک جوانی اٹ تینے سیر پڈ کیر۔ اینو
 شوان تینا کھرٹی محنت کیک۔ اوفتے ہر دے اسہ پارہ غادیک۔ اوفتا خیال داری کے کیک۔ اونا
 سہدارک تینا غورنا سوب آن ایلو کھر تیٹی گچین خنگرہ۔ داسہد ارتا کمال اف۔ بلکن ہمشوان نا کمال
 کے ہرا کہ اوفتا غور کیک۔ صحب ناسہاری تینا کھرے ارفک او شیوان کن پیش تمک۔ دا شوان نا
 ہمت کے کہ تینا توشہ کے تین تو ارفک او کھرے شیوان کن دیک۔ اودے دے نائک نا خیال مفک۔
 نا اودے دا پروا مریک کہ مش نا باسنی کے سہو ہی کے۔ ہراوخت آ کہ تخ ناموسم بریک پھل وپن آک
 درخت آ تیان تھرہ تو شوان کے ہم خلیس ارفک کہ داسا دامد تخ آتائے۔ اینو ہر کنڈا تخ ناگوش چکنگ
 کے۔ ہر بندغ تینا سیل نا تیاری ٹی لگوک کے۔ تخ انگا تھوک چندی سادارتے تخ نا گواچی
 کریر۔ اوفتے تن درست اسٹ اسٹ آ غور کرے۔ ولے لگڑا سینے لمہ غاک کسکر۔ تو اوفتا سورتے تن نا
 پار بوتل تریسہ کرے۔ تاکہ او فک تخ ان پچیر۔ ولے تخ تیز اسکہ تینا زور آواری کے نشان تس تو ہمو
 سورک ہم اسٹ اسٹ آ کسکر۔

بری نچ آٹے ناگٹ کرینے نے مال
 اینو تنہا اس کیوہ نے آ سوال
 سورک لاڈی در کیرہ ہتم نادور آن
 کمال شوان نا اے جو انتزنگا غور آن
 ہر فک کیت ولٹ اے کیک کلی و توشہ
 پیش تمک شیوان آ ارفک تینون خوشہ
 مد پھل و ہمپ آ تا تخ اے ہرک نا
 مال مسک گواچی ہفتمی چرک نا

مش نا بوزا پھل کنکہ نی اڈ کہ
 اولاغ پریگانے مڈی ے بڈ کہ
 نن درست ارفیٹ ای چوری آسورتے
 ترس او دے بتو چچی کرے جوڑتے
 سال مس پور وایتے کننا زوبہ ے
 پین دواع کنے ناشوانی آن توبہ ے (13)

شوان تینا کھرے شیوان کن دریس۔ مش تیا وفتے خوا نئے تو اسہ میل کس تینا سورتون او ارگم
 مس۔ سور مش ٹی گم منگ ان پدہ موڑے پینگو نے۔ او نا سورتون کمزور کس۔ داسہ بابت خلکہ پینگو نی
 آن۔ مش ٹی میل ہم تینا سورتون ناخوک آسلوک ارمان ٹی تینا سورے ہرا کہ۔ نخ نامدکل ے بے سیک
 کیک۔ مش ٹی گم مروکا میل ے ہم ہندا نخ تینا تہوتا گواچی کرے۔ نخ تینا زور آوری ٹی بسونے چرک
 آک ہم تیز او شوان تینا اسہ میل اس گواہانے۔ شوان نخ ان بے پروا مریسہ میل کن چرت خلکہ کہ تینا
 میل ے ہراڑے گم کرینے۔ او نا سورتون مروے۔ ولے شوان ہراوخت آ کہ سنہبا لک تینا ہمومیل ے
 تو او دے خرما تینا گواچی کریسہ اوڑان شوان نادوتے سلہ نے۔

میل ے گویا نے سورتو
 کھری آدم کیک زوڑتو
 چنڈل مش ٹی پینگو نے
 سورتہ پاوہ بھاز پینگو نے
 مش ٹی ہونم حالے تہ
 دبو سر کبوشالے تہ
 گورچ ناخ آن توبہ اے
 تورینے کھری انا زربہ اے

تخت پائے زور اے ساسی آ
 میلے گوبانے کاسی آ
 مورتے کھری انا بنگونے
 میلے خرما پائے کنگونے (14)

شوانی ہم خلقی ء اسہ پیشہ کس ارے۔ چندی خلق تیبی شوان آک مریرہ۔ اوتینا گڑاس
 پیسہ یا پیش شرط سیا شوانی کریرہ۔ شوان تینا خلق ناسہد ارتے اسہ جا کریرہ اوفتے خوفنگ کن
 دیک۔ اونا پین ہچو کھٹیا کس مفک۔ شوان صعب ناپارتینا کھرے خلق ان کشیہ شیوان کن مش تیا دیک۔
 اوفتے ہموڑے خوفنگ آن پد۔ اودے چین کریرہ پدا خلق آبریک۔ ولے شوان اسہ اسہ سہد ارنا
 سنبجال نے یک تاکہ سہد ارک گم مفس۔ شوان خلق نامخلوق ناسہد ارتے ہم تینا کریرہ اوفتا خیال
 داری نے یک۔ ہندن تینا سہد ارتیکن بے بوچ آتے پلک۔ خلق ناسہد ارتے کین ہم بے بوچ نا
 بندوبست یک۔ اودے ہچو فرق کس تینا وخلق سہد ارتے ٹی بفق۔ خلق ٹی ہو کہ تما کہ مش ٹی سہد ارتے گم
 مسونے تو مخلوق شوان نے خوفنفسہ پارہ کہ ہمو میل ہرادے ہرا کہ نے صعب تون خلق ان ملا۔ شوانی ٹی
 اگہ اسہ میل کس شوان ان گم مریک۔ تو اونا زموار شوان نے۔ اوڑان ارفتننگ۔ خلق نامخلوق ہمو شوان
 نے خوفنفسہ تو اودے احوال کرہ۔ کہ سہد ارتے ارا رنگ اینا۔ ولے شوان اسہ مونگا مت نے گوانے اوڑکن
 دامخلوق اودے تو ار کریرس۔

کھری آ کھرتے تو اوارے
 مش تیبی چڑینگا تا تو ارے
 کھری آ مالے مش آدرے
 پدا مالے چین او کرے
 کھری آ مالے تے تینا مال ک
 درخت آتا مال اے ٹال یک

بابو پائے درے مش آڑ ہے
 شابو کھری آنا نم جے
 کھری آخوا نے مون آمرے
 اللہ جان ہتے شالہ برے
 کھری آگواہانے مون آمتے
 دعا کبو اللہ سہدارے ہتے (15)

شوان تینا کھڑے خوفیگ ٹی ہم تینا اسہ جتا او خیال کس تنگ۔ اودے ہم مدام اسہ
 توشہ اراغان دنگ جوان لکپک۔ ہندا سوب آن شوان تینا کھڑے صحب ناپار شیوان کن دیک۔
 اوڑے اوفتے اسہ پٹ سیٹی یلہ کیک۔ اراٹی نیاڑی تینا بند درے سنبھا لک شوان تینا شوانی کن اراغان
 پیش تما۔ تینا توشہ اے وخت کس ہمو مش تے ٹی تیار کیک۔ شوان اگہ اسہ پٹ ٹی سلوک مرے تو اودے
 ہم اسہ نشانی کس مریک ہرادے شوان نانشانی پارہ۔ شوان تینا پیشیم کن تینٹ کرنو بسک۔ مش ناسہ بھلو
 خلہ سینا ریا چنکا گول آخل تینٹی کرنی نابند و بست کیک۔ اگہ زندگی اسہ شوان سینا دے نا کریم تینا نظر
 شاغن۔ تو نے اراٹی کاریم کرو کا گودیک شوان نا کاریم تینا زیات کاریم کروک خٹک۔ اٹکلہ شوان تینا
 سہدار تون اوار مش تے ٹی شوانی اے کیک۔ نیاڑیک تینا ارا نا خیال داری تون اوار ا ر غ و دیر ہم کیرہ۔
 چناتا سنبھا لنگ ہم نیاڑی تازمداری مریک۔ ارا نا صفائی ہم نیاڑی تا کاریم مریک۔ شوان تینا کرنوے
 تینٹ بسنگ تون اوار شتی اے ہم پسند کیک۔ ہندن کھڑے ہمو پٹ ٹی یلہ کریسہ تنکن شتی اے ریک ٹی کڈ
 کیک۔ مدام ارا نا توشہ اے کنگ ان اودے بھاز پین وڑاٹ لگک۔ اونا است کشک کہ ای تینا دوٹی
 گڑ اس تین کن بسو۔

شوان درینے بز گلے
 گودی تورینے بندرے

نو دس دامتھ آ شلانی
 زیب جان تلمل اے ملانی
 شوان نالٹ اے نشانی
 مالے ہکلہ بشامی
 کرنو تیتھو کے آنگر آ
 مال تیج، ڈنگر آ
 زیب جان نسل اے نسانے
 دیر و دتر تے پوشانے
 شوان ام کیت اے بڈ کرے
 شتی اے ریک ٹی کڈ کرے (16)

شوان تو لوک تینا ماشو کچک تون او ار کھر نا خیا لدری نے کریرہ۔ شوان اسہ وار خرمانے تینا کھر
 ناپارہ غا بنگ آخنا۔ شوان تو لوک اس تو خرما گیڈان چپا۔ ہندا ڈتو ن شوان ہم اودے تینا چوٹا لٹ نے
 سٹا۔ شوان نالٹ ناپیرے کچک خنا تو او ہم خرما کن یلہ کرے تینے۔ کچک خرمانا کنڈا ایگ ٹی اس تو
 شوان پین کچک نے خرما کن او شکا تھس۔ کچک خرما کن او شکا مسس تو خرمانا نظر کچک آتھا اودے ہم تینا
 بنگ آشرم بس۔ شوان اسہ کنڈا سلوک خرمانے ہرا کہ کچک مرسلیس تو شوان تینا ریش آدو خلک پارے
 کنے آن کچپروس۔ شوان تیٹ ہم خرمانے خلنگ کن مستی اینا او ڈتو ن او ڈدہ کچک ہم تینے مستی
 کرے۔ خرمانا اگہ سور تیا باہ لگے تو اودے ہم مز ابریک او او روار ہمو کھر نا کنڈا ابریک ہرا ڈے اودے
 ہمو کنگ رینگانے۔ خرمانے جاگہ کس اگہ غصہ برے تو او مدام مستی بربیک۔ اودے تینا لٹ کنگ ناچو
 افسوس کس مفک۔ خرما جل ٹی مش نا بریسہ کریکہ اودے پیرامپ ان خلیس اسکہ۔ ولے ہمو خلیس او نا
 لٹ ٹی تہا۔ او ڈتو ن ہمون مس۔ ولے شوان نا اریٹنگ تون خرما شینک کرے۔ داسا خرمانے ہم وار دو
 بس تاکہ ہمت کے۔ شفع تینے مستی کرے کہ خرمانے خلیو تو کرما بانیے بٹے موننا مر آ ہندا ڈتو ن شوان

اودے ہمو جاگہ غام کرے۔

ای خنٹ خرماء بیڑان بیڑ بسک
 او ہنا خالی باتہ شیر اسک
 شوان کننا شمبو گیڈان ام جپا
 چوٹا لٹ نئے خرماے سٹا
 چوکچک ماشو بھاز ہوشیار چا ہو
 تولہ وشوک آتا ارے واہو
 ماشو، تسر کر ماگا اوشکا
 ترہ کرے داگر پیٹگوائے کشکا
 دا کچک ماشو بھاز کرے ٹھگی
 خناتہ خرما امر مس شکی
 شوان نا توشہ نخو کے پیش آ
 شوان خناتہ خرماے دوائے خلک ریش آ
 شوان کرے ہلمہ مون نابنداٹ
 ماشوئس او شکا خرمانا ننداٹ
 حسن جان شفع جان کھر شیوان درے
 ہیل گیرو خرمائس ہڑدے برے
 خلتہ خلئس پائے پزیر مرے
 پزیر مفک پاوہ مستی برے
 خرما بریک پارہ مونئی جل آن
 خرما خلیک پیرامپ ناغل آن

شفع جان کرے خرماے اڑو
 پیرامپ ناکل آن خرما کڑو
 خرما پائے ہلک مون آمرے
 پیرامپ گم کرے خرمانا سرہ (17)

ہیٹ تینا زبان تون ہیٹ کپک ولے اونا زبان جوڑ مریسہ لوز آک داوڑاٹ اونا ترجمانی ے
 کیرہ۔ ہیٹ خرماے پانک کہ نی کنا اڑ دوسر آد غرتے کنگس اولیو تیکن ہم بیڑ بیٹیسہ نی مدام جنگ کن
 تینے لانچانس۔ براہینو کنے ہم چٹف۔ ولے خرما تینے ہراڑے ملامت کیک۔ او ہیٹ ے تسلی تریسہ
 پانک کہ نواہ کنا پارہ غان ہیٹ نارہجان کائے۔

الیک آ کنگوئس
 بلیک اے کنگوئس
 تیر تھنہو تو ریسہ
 جنگ اے بھیر کیسہ
 الیک اے کنتہ نٹ
 بلیک اے کنتہ نوٹ
 تیر تھنہو تو پرہ
 جنگ او بھیر کپرہ (18)

کھٹیا

پہو الی زندگی ہر ہموگڑا ہراڑان زندگی آسراتی ودی مسونے۔ اوفتے تینا خلقی شاعری ٹی جاگہ تسونو۔ ہندا سوب ان پہو الی زندنا ہر پہلو انے خلقی شاعری ٹی دو بریک۔ سہدارک ہم پہو الی زند ناسہ نیشخ کس مسونو۔ ہراتیان تینا زندنا چندی ضرورت آتے پورو کرینو۔ پہوال آخلققت مدام مش تا دامن ٹی تینا گدان تے جک کرینو۔ تینا خلق آتے جوڑ کرینو۔ اوفتاسیوت بے مٹ مسونے۔ اگہ گڑاس سہدار چندی بندغ آتا مسونو۔ تو اوفتے اسہ جاگہ کر یسہ کھر جوڑ کرینو۔ ہنداردات تینا کھر کن خلق نابدغ اس شوان کرینو۔ ہمو شوان کھر ناہرختی وسوری تے تینا سختی وسوری سرپند مسونے۔ اگہ وخت کس خرماستیون مون تروی مسونے تو تینا ساہنا پروائے ہم کتنے سہدار تارکھو چیت کن مڑ کرینے۔ شوان ناخیال ٹی مدام اونا کھر مسونے۔ سہدار تے گچین علاقہ غاتیٹی کا پچراونا بیرہ مقصد مسونے۔ تاکہ سہدارک سیر پڈ مریر۔ خلققت ٹی گڑاس پہوال استگار مسونو۔ ہرا کہ تینا سیل ناگزراں کن پزورا سہدار تے خدیت کرینو۔ ائیکہ اوفتے دا پامداری مسونے۔ کہ مش تاخو کا خلقاک بھارتخ مریرہ۔ وخت کس ہندا بڑنگا مش تیار برف ہم کیک۔ سہدار تے سابعنگ کن اوفتے جاگہ جوڑ کرینو۔ باسن آدے تے ٹی سہدار تے پال وسور پال کن استعمال کرینو۔ جاگہ کس ہندا سور پال تیان خرو وداوخر خود ہم جوڑ کرینو۔ تاکہ اوفتاخوہ نا کاریم ہم مرے۔

ہتم نادے تے ٹی چک آتا اوزاری تے تینا خلقی آلوز تے ٹی بند کرینو۔ اوفتا ہیوسی تے درشان کرینو۔ ولے ہتم نازیبا غادر وشم چک آتے مش تا کنڈا تیک ہراتے شوان تون اوار خلقی بندغ اک ہم ہندا چک آتے شکار کیرہ۔ جاگہ کس چک تے کن ڈب تفییرہ۔ جاگہ کس چک تے کن دیر ناخوک آجال شاغیرہ۔ سیسو و باڑ ونا شکارے کیرہ۔ ہرا وخت اوفتا ہمپ و بٹ نا وخت مریک تو سہدار تے کن دسک نا پھل جوڑ کر یسہ ہچ آتا گوڈ آتا تقیسا شیر پارہ۔ تینا ہر خوشی ٹی خلقی شاعری دے ددیفسہ کارہ۔ ہمپ و بٹ نا وخت تینا گدان تون اوار زندنا گزراں ناگڑا تے ہم ہچ آتیا باریم کر یسہ کارہ۔ وخت کس کہ سہدار تے حلال کیر تو اوفتاسل تیان چندی گڑا تے جوڑ کیرہ۔ سوتے تینا خوہ کن استعمال کیرہ۔

حوالہ خاک

- ۱۔ مینگل افضل، شامپشتر 2010ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۲۵ تا ۱۳۰۔
- ۲۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۵۸۔
- ۳۔ مینگل افضل، شامپشتر 2010ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۳۴ تا ۱۳۵۔
- ۴۔ مینگل افضل، شوٹنگ 1992ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۲۴۲ تا ۲۴۳۔
- ۵۔ مینگل افضل، شوٹنگ 1992ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۲۰۷۔
- ۶۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۲۲ تا ۱۲۳۔
- ۷۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۲۴۔
- ۸۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۹۵۔
- ۹۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۹۳۔
- ۱۰۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۹۱۔
- ۱۱۔ مینگل افضل، منگی 2000ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۸۹۔
- ۱۲۔ مینگل افضل، شیشلو 2005ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۴۵۔
- ۱۳۔ مینگل افضل، شیشلو 2005ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۹۸۔
- ۱۴۔ مینگل افضل، شیشلو 2005ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۲۹۔
- ۱۵۔ مینگل افضل، شیشلو 2005ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۸۴۔
- ۱۶۔ مینگل افضل، چوٹولی 1994ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۳۳۔
- ۱۷۔ مینگل افضل، چوٹولی 1994ء، براہوئی اکیڈمی پاکستان۔ پنے ۱۳۵ تا ۱۳۶۔
- ۱۸۔ حمرہ صدف۔ کا پچر 2007ء، براہوئی ادبی سوسائٹی پاکستان۔ پنے ۱۱۔